

Проблема правового статусу державного службовця є сьогодні вкрай актуальною. Їй присвячено достатню літератури й наукових розробок. Становлення демократичної, правової, соціальної держави, розвиток громадянського суспільства, інтеграція України в Європейське співтовариство неможливі без функціонування якісно нової системи державної служби. Тому реформа, в результаті якої буде сформована відкрита демократична система державної служби, покликаної служити інтересам народу, є об'єктивною необхідністю для сучасної української держави ще й досі. Окрім того, успішне здійснення адміністративної реформи в Україні нерозривно пов'язане зі створенням і впровадженням чіткої науково-практичної моделі радикального оновлення всіх основних елементів, інститутів і аспектів державного управління, тому найпершим і радикальним заходом реформування державної служби має стати чітке законодавче визначення елементів адміністративно-правового статусу державних службовців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

[rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua).

3. Про державну службу : Закон України від 16 грудня 1993 р. (втратив чинність) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Біла-Тіунова Л.Р. Службова кар'єра в Україні : [монографія] / Л.Р. Біла-Тіунова. – О. : Фенікс, 2011. – 540 с.
5. Грачова Т.Є. Особливості правового статусу державного службовця в сучасних умовах / Т.Є. Грачова // Порівняльно-аналітичне право. – 2012.
6. Державна служба в Європейському Союзі. Європеїзація та розвиток державної служби в Україні : [навчальний посібник] / за заг. ред. М. Бойцуна, Я. Мудрого, О. Рудіка. – К. : Міленіум, 2009. – 180 с.
7. Дубенко С.Д. Державна служба і державні службовці в Україні : [навчально-методичний посібник] / С.Д. Дубенко. – К. : Ін Юре, 1999. – 39 с.
8. Ківалов С.В. Публічна служба в Україні : [підручник] / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова. – О. : Фенікс, 2009. – 688 с.
9. Литвин О.В. Адміністративно-правове регулювання статусу державного службовця в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О.В. Литвин. – Ірпінь, 2009. – 212 с.
10. Малиновський В.Я. Державна служба: теорія і практика : [навчальний посібник] / В.Я. Малиновський. – К. : Атіка, 2003. – 52 с.
11. Мегедин І.В. Особливості правового статусу державного службовця / І.В. Мегедин, В.В. Ковалик // Науково-інформаційний вісник. Серія «Право». – 2013. – № 7. – С. 157–163.
12. Хомишин І.Ю. Зміст і сутність правового статусу державного службовця / І.Ю. Хомишин // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 2. – С. 198–201.
13. Офіційний сайт Національного агентства України з питань державної служби [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.guds.gov.ua/>.

УДК 343.97

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ І СТАНДАРТИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ

Власенко Д.В., аспірант
кафедри адміністративного та кримінального права та процесу
Міжнародний університет бізнесу та права

У статті розглядаються питання міжнародно-правового регулювання і стандартів діяльності органів поліції. Аналізуються чинні міжнародно-правові акти загального і спеціального характеру в указаній сфері. Підкреслюється, що врахування вказаних стандартів і їх подальше впровадження в національне законодавство є важливою гарантією забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Ключові слова: міжнародно-правове регулювання, міжнародні стандарти, поліція, права і свободи людини та громадянина.

В статье рассматриваются вопросы международно-правового регулирования и стандартов деятельности органов полиции. Анализируются действующие международно-правовые акты общего и специального характера в указанной сфере. Подчеркивается, что учет указанных стандартов и их последующее внедрение в национальное законодательство является важной гарантией обеспечения прав и свобод человека и гражданина.

Ключевые слова: международное правовое регулирование, международные стандарты, полиция, права и свободы человека и гражданина.

Vlasenko D.V. INTERNATIONAL LEGAL REGULATION AND STANDARDS OF THE POLICE

The article deals with international legal standards and regulation of the activities of the police. Analyzed the existing general and specific international instruments in that area. It is emphasized that consideration of these standards and their subsequent implementation in national law is an important guarantee of the rights and freedoms of human and citizen.

Key words: international regulation, international standards, police, rights and freedoms of human and citizen.

Постановка проблеми. Система правоохоронних органів України наразі перебуває в складному і тривалому процесі реформування.

Замість міліції, була створена Національна поліція України, яка, згідно з міжнародними стандартами, буде ефективно протидіяти зло-

чинності, підтримувати правопорядок і забезпечувати безпеку суспільства та його окремих громадян. У всякому разі так очікується. Сучасний підхід до організації й діяльності органів поліції базується на етичності, соціальній відповідальності та суворій нормативній регламентації. Тільки поліція, яка відповідає цим вимогам, як показує міжнародний досвід, може належним чином виконувати покладені на неї повноваження.

Незважаючи на тривале існування демократичних стандартів організації й діяльності органів поліції на міжнародному рівні, Україна лише нещодавно повною мірою висловила свою готовність акцептувати відповідні принципи, стандарти і вимоги в національне законодавство. Мова йде про реорганізацію органів міліції в Національну поліцію України, яка відповідає міжнародним засадам.

Ступінь розробленості проблеми. Указаним питанням тією чи іншою мірою приділяли увагу О. Банчук, К. Бельських, І. Горшенюва, А. Губанов, І. Мушкет та інші. Водночас у зв'язку з реформуванням органів внутрішніх справ України актуальності набувають проблеми відповідності національного законодавства про організації й діяльності органів Національної поліції міжнародним вимогам.

Метою статті є аналіз міжнародно-правового регулювання і стандартів діяльності органів поліції.

Виклад основного матеріалу. Насамперед варто зауважити, що концептуальні засади функціонування органів поліції закладено в актах загального характеру, які стосуються забезпечення прав людини. Наприклад, у Загальній декларації прав людини, у статті 5 якої йдеться про те, що ніхто не може піддаватися катуванню або жорстокому, нелюдському чи такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. У статті 9 закріплюється, що ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання чи вигнання [1]. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права містить указівку на те, що кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується поважати й забезпечувати всім, хто перебуває в межах її території та під її юрисдикцією, права, визнані в цьому Пакті, без будь-якої різниці щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини [2]. Безумовно, ключову роль у забезпеченні вказаних прав і законних інтересів громадян мають відігравати органи поліції.

Говорячи про європейський простір, до якого так прагне інтегрувати Україна, варто звернути увагу на те, що Рада Європи розробила такі загальні підходи до статусу поліції, поліцейських і порядку виконання ними повноважень. По-перше, поліція є не військовим формуванням, а службою, яка надає суспільству й окремим його представникам допомогу та послуги щодо забезпечення безпеки і правопорядку. По-друге, поліція є незалежною від інших органів державної влади й органів місцевого самоврядування. По-третє, органи публічної влади повинні забезпечити ефективні та неупереджені процедури для скарг на дії поліції [3, с. 7].

Кодекс поведінки службовців органів правопорядку, який був затверджений Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 року № 34/169, у статті 1 містить положення, відповідно до яких службовці органів правопорядку повинні завжди виконувати обов'язки, покладені на них законом, служачи суспільству та захищаючи всіх людей від протиправних діянь, відповідно до високого рівня відповідальності, якої вимагає їхня професія [4]. Отже, органи поліції створюються державою для забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Така діяльність базується на загально визнаних стандартах прав людини й має сервісний, обслуговуючий характер. При цьому важливо враховувати, що діяльність поліції із забезпечення охорони й захисту прав і свобод має зовнішній і внутрішній аспекти. Зовнішній аспект діяльності органів внутрішніх справ із забезпечення реалізації прав особи характеризується тим, що поліція а) виконує свої завдання неупереджено, у точній відповідності до закону; б) поважає гідність особи та виявляє до неї гуманне ставлення; в) захищає права людини та громадянина, незалежно від походження, майнового й іншого стану, расової та національної належності, громадянства, віку, мови й освіти, ставлення до релігії, статі, політичних та інших переконань; г) не розголошує відомості, що стосуються особистого життя людини, принижують її честь і гідність, якщо виконання обов'язків не вимагає іншого; г) тимчасово в межах чинного законодавства обмежує права й свободи особи, якщо без цього неможливо виконати покладені на неї обов'язки; д) забезпечує право на захист та інші юридичні права затриманих і взятих під варту; е) створює умови для реалізації прав, охороняє й захищає особистість від правопорушення, уживає всіх передбачених законом заходів щодо поновлення порушеного права. Внутрішній аспект діяльності поліції характеризується тим, що вона а) у межах своїх завдань і функцій, своєї компетенції виконує свої обов'язки; б) застосовує заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю на законних підставах; в) використовує правові й організаційні форми та методи для забезпечення прав людини і громадянина; г) її працівники не повинні самі порушувати закони, права та свободи особи [5, с. 293].

Далі виділимо окремі міжнародні стандарти, які закріплюються в тих чи інших міжнародно-правових актах.

Важливою вимогою до діяльності органів поліції є обмежене застосування сили і зброї. Зокрема, відповідно до Кодексу поведінки службовців органів правопорядку, зокрема статті 3, службовці органів правопорядку можуть застосовувати силу тільки в разі суворої необхідності й в обсязі, необхідному для виконання їхніх обов'язків [4].

В Основних положеннях принципів застосування сили та вогнепальної зброї службовцями органів правопорядку (зокрема в п. 4), які були прийняті восьмим Конгресом ООН із запобігання злочинності та поводження з порушниками 27 серпня – 7 вересня 1990 року [6], указано, що службовці органів правопорядку під час виконання своїх обов'язків повинні,

наскільки це можливо, застосовувати ненавільницькі засоби, перш ніж удаватися до застосування сили та вогнепальної зброї. Вони можуть застосовувати силу й вогнепальну зброю тільки тоді, коли інші засоби є неефективними або не мають жодних шансів на досягнення бажаного результату [6]. У п. 37 Рекомендації Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» вказується, що поліція може застосовувати силу тільки в разі суворої необхідності й лише в обсязі, необхідному для досягнення легітимної мети [7]. Отже, поліція як правоохоронний орган держави наділена можливістю застосувати зброю та інші силові засоби, однак таке застосування має відбуватися в суворо визначених законодавчих межах і має бути зведене до мінімуму.

Не менш важливим міжнародним стандартом діяльності поліції є принцип поваги до гідності, а також недопущення катування або іншого поводження чи покарання, що принижує людську гідність. Зокрема, у статті 5 Кодексу поведінки службовців органів правопорядку визначається, що жоден службовець органів правопорядку не повинен чинити, підбурювати або терпимо ставитися до будь-якої форми катування або іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, а також жоден службовець органів правопорядку не повинен посилатися на розпорядження керівництва або такі виняткові обставини, як військовий стан чи загроза війни, загроза національній безпеці, внутрішня політична нестабільність чи будь-яке інше надзвичайне становище, для виправдання катувань або іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання залишаються забороненими за будь-яких обставин. Офіцер поліції зобов'язаний не підкорятися чи ігнорувати будь-який наказ або розпорядження, який (яке) передбачає такі заходи [8]. Отже, на міжнародному рівні приділяється значна увага вказаному принципу, що є важливим у демократичних правових державах. Як свідчить досвід тоталітарних держав, саме поліція може стати інструментом порушення прав людини в руках держави, а тому ця засада є важливою.

Принцип конфіденційності в діяльності поліції розкривається в ст. 4 Кодексу поведінки службовців органів правопорядку. Зокрема, у ньому визначено, що відомості конфіденційного характеру, якими володіють службовці органів правопорядку, повинні зберігатися в таємниці, за винятком випадків, коли виконання обов'язків або вимоги правосуддя суворо вимагають іншого [4].

Актуальним сьогодні є принцип протидії корупції, у тому числі й в органах внутрішніх справ. На реалізацію цього принципу спрямована ст. 7 Кодексу поведінки службовців органів правопорядку, де визначено, що службовці органів правопорядку не повинні

вчиняти жодних корупційних дій. Вони також повинні всіляко перешкоджати й боротися з усіма такими діями [4]. У п. 2 Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про Декларацію про поліцію» вказано, що офіцер поліції повинен діяти чесно, неупереджено та гідно. Зокрема, він повинен утримуватися від будь-яких корупційних дій і рішуче виступати проти них [8]. Ці положення досить широко втілюються в національному законодавстві, оскільки боротьба з корупцією сьогодні є одним із пріоритетних завдань реформування правоохоронних органів в Україні.

Важливою є повага до права з боку працівників поліції та необхідність його захисту. Так, у ст. 8 Кодексу поведінки службовців органів правопорядку вказується, що службовці органів правопорядку повинні поважати право й цей Кодекс. Вони також повинні докладати всіх своїх зусиль, щоб запобігати й усіляко перешкоджати всім порушенням [4]. А в п. 5 Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про Декларацію про поліцію» визначено, що офіцер поліції повинен протидіяти порушенням права. Якщо негайна або непоправна та серйозна шкода буде завдана, у разі настання порушення він повинен докласти всіх своїх сил, щоб ужити негайних заходів [8].

У п. 10 Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про Декларацію про поліцію» зазначено, що повинна бути чітка субординація. Завжди має бути можливість визначити, хто з керівництва несе кінцеву відповідальність за дії або бездіяльність офіцера поліції [8]. Отже, йде мова про принцип субординації. Відповідне положення закріплюється й у п. 17 Рекомендації Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики», де визначено, що організація поліції повинна забезпечувати чітку субординацію в поліції. Завжди має бути можливість визначити, хто є кінцевим керівником, який несе відповідальність за дії або бездіяльність персоналу поліції [7]. Отже, принцип субординації важливий не тільки для організації управління органами поліції, а й для визначення конкретного суб'єкта відповідальності в разі вчинення тих чи інших порушень з боку поліції.

При цьому не варто забувати, що ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази. Повною мірою це стосується й поліцейських. У зв'язку з цим у п. 7 Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про Декларацію про поліцію» № 690 (1979) указується, що ні кримінальні, ні дисциплінарні заходи не можуть бути застосовані до офіцера поліції, який відмовився виконувати протиправний наказ [8].

На міжнародному рівні висуваються і значні вимоги до моральних якостей і професіоналізму поліцейських. Зокрема, у п. 3 Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про Декларацію про поліцію» вказано, що офіцер поліції повинен отримати ретельну загальну підготовку, професійну підготовку та підвищення кваліфікації, а також відповідне навчання із соціальних проблем, демократичних свобод, прав людини й, зокрема, Європейської конвенції з прав людини [8]. А в п. п. 26–30

Рекомендації Res (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» визнається, що поліцейські тренінги, які повинні засновуватися на фундаментальних цінностях демократії, верховенства права та захисту прав людини, повинні розроблятися згідно з цілями поліції. При цьому загальні поліцейські тренінги мають бути максимально відкритими для суспільства. Важливо, що практичні заняття із застосування сили й обмежень у зв'язку з принципами прав людини, зокрема Європейської конвенції з прав людини та її судової практики, повинні бути включені в поліцейські тренінги на всіх рівнях. Не менш важливо й те, що поліцейські тренінги мають повністю враховувати необхідність кинути виклик і боротися із расизмом і ксенофобією [7].

На початку третього тисячоліття на міжнародному рівні почали порушувати питання, яким раніше особлива увага на приділялася. Мова йде про співпрацю органів поліції з іншими інститутами, а особливо із громадськістю.

Так, у п. п. 12–18 Рекомендації Res (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» [7] визначено, що законодавство про поліцію має бути доступним для громадськості, достатньо зрозумілим і точним, за необхідності супроводжуватися чіткими підзаконним регулюванням, яке також має бути доступним для громадськості. При цьому під час виконання поліцейських обов'язків у громадянському суспільстві поліція повинна бути відповідальною перед цивільною владою. Поліція у своїй діяльності повинна користуватися достатньою незалежністю від інших державних органів у процесі виконанні доручених їй завдань, за які вона має бути повністю відповідальна. Визначено також, що поліція повинна бути організована в такий спосіб, що сприяє хорошим зв'язкам поліції з громадськістю й за необхідності ефективній співпраці з іншими органами, місцевими громадами, неурядовими організаціями та іншими представниками громадськості, в тому числі етнічними меншинами.

Окрім цих основних, можна виділити й низку інших міжнародних стандартів, які стосуються тих чи інших аспектів діяльності поліції. Наприклад, особливої актуальності в Україні сьогодні набувають питання міжнародно-правового регулювання діяльності поліції в умовах окупації територій іноземною державою. Із цього приводу в Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про Декларацію про поліцію» вказано, що офіцер поліції повинен продовжувати виконувати свої завдання із захисту людей і майна під час війни й воро-

жої окупації в інтересах мирного населення. У зв'язку з цим він не повинен мати статус учасника бойових дій і положення Третьої Женевської Конвенції від 12 серпня 1949 року про поводження з військовополоненими не повинні застосовуватися [8].

Висновки. Отже, сьогодні розроблено низку міжнародних стандартів організації й діяльності органів поліції. Одні з них мають концептуальний характер, закріплюються в загальних актах про права людини, інші визначаються в спеціальних документах, які стосуються діяльності поліції. Згідно з цими стандартами, саме поліція відіграє ключову роль у підтриманні високого рівня правопорядку й забезпеченні законності. При цьому поліція не є воєнізованим формуванням, виконує виключно сервісні функції щодо надання населенню відповідних послуг, які належать до сфери її діяльності. Урахування вказаних стандартів і їх подальше впровадження в національне законодавство є важливою гарантією забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
3. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. редакцією О.А. Банчука. – К. : Москаленко О.М., 2013. – 588 с.
4. Кодекс поведінки службовців органів правопорядку, затверджений Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 року № 34/169 // Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. редакцією О.А. Банчука. – К. : Москаленко О.М., 2013. – С. 8–11.
5. Колодій А.М. Права людини і громадянина в Україні : [навч. посіб.] / А.М. Колодій, А.Ю. Олійник. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 336 с.
6. Основоположні принципи застосування сили та вогнепальної зброї службовцями органів правопорядку, прийняті восьмим Конгресом ООН з попередження злочинності та поводження з порушниками, Гавана, Куба, 27 серпня – 7 вересня 1990 року // Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. редакцією О.А. Банчука. – К. : Москаленко О.М., 2013. – С. 12–15.
7. Рекомендація Res (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» (Ухвалена Комітетом Міністрів 19 вересня 2001 року на 765-му засіданні заступників міністрів) // Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. редакцією О.А. Банчука. – К. : Москаленко О.М., 2013. – С. 19–51.
8. Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690(1979) «Про Декларацію про поліцію» // Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. редакцією О.А. Банчука. – К. : Москаленко О.М., 2013. – С. 16–18.